NOVA ILLVSTRISSIMI DVCATVS POMERANIÆ TABVLA

antea a Viro Cl. D.D. Eilhardo Lubino edita, nunc iterum correcta per Frid. Palbitzke Pomer. L. L. Studiosum.

MARE BALTICVM,

Vulgo De Oost Zee

BVGISLAVS IVNIOR XIV. POMERANIÆ DVX.

Notarum explicatio.
Urbes
Urbes cum arcibus Ducalibus
Pagi.

POMERELLIA

PRUSSIÆ PARS.

DVCATVS MEGAPOLENSIS PARS.

MARCHIÆ PARS.

DAS GROSSE HAFF.

Wisdom Inl.

WORTINSCHE WERDER.

Milliaria Germanica communia.

Milliaria Gallica communia.

AMSTELODAMI,
Apud Ioannem Ianßonium

eñ andere Natien haren handel dreven/eñ ghedurigh af ende toe voeren. Maer de Inwoonders siende/dat met desen grooten voorspoet / die haer ontstont uyt de vreemde Natien/oock de Christelijcke Religie aen-wies eñ toe-nam; so hebben sy scherpelijc verboden/dat niemant van de vreemdelinghen eenighe mentie van dese nieuwe Religie soude maken : ende dit is de oorsaeck waerom sy alderlaetst tot het Christen gheloove zijn ghekomen. Want sy daer toe ghedwonghen zijnde/de selve eerst in't jaer 980 hebben aengenomen / ende daer nae weder af-vallende in't jaer 1066/ende alle de Christenen ghedoot hebbende / soo zijn sy weder tot haer oude afgoderije ghekeert. Doch eyndtlijck heeft den Bisschop van Bambergh/ Ottho genaemt/ door hertelijck versoeck van Boleslaus Koninck van Polen eñ Denemarcken / soo veel te weghe ghebracht/ dat het Evangelium door gantsch Pomeren is ghepredickt ghworden / het welcke met soo goeden succes is gheschiedt/ dat de dry Princen ende Broeders Ratisborus, Bugislaus eñ Suartepolcus neffens den H. Doop oock de Christelijcke Religie hebben aengenomen. De eerste Bisschop vã Wollin is geweest Adelbertus. Maer also dese stadt ghedurigh van de Deenen beoorloght wierde/ende nu seer verballen was/ soo heeft men goet gevondē nae 30 jaren het Bisdom tot Camin te transporteren: ende dit is het eynde gheweest van die oude eñ vermaerde koop-stadt / die niet verre van dat grosz Haf ofte groote Meer van Pomeren/dat uyt de dry rivieren Panou, het Zuin ende Dirbinouvv vergadert werdt/ was gheleghen.

Straelsund Straelsund is oock een vermaerde stercke stadt/gheleghen aen de kant van de Oost-zee; sy heeft eertijdts haer eyghen Hertogh / die sy den Hertogh van Barnoemden/ gehadt/ doch daer nae hebben de Hertogen van Pomeren daer over gheregeert / maer nu staet sy onder de Kroon van Sweden. Sy is eertijdts verdestrueert gheweest van Simon Hertogh van Francien/ die de Sone van Cleodemirus was / eñ daer nae weder van VValdemarus Koninck van Denemarcken vermeut in't jaer 1209. Niet langh voor dese tijt ghelede / is sy van de Keyserschе onder het beleydt van den Oversten VValsteyn belegert ende langen tijt benaut geweest/doch die is sonder pets uyt te richten/ genootsaeckt geweest van daer te trecken:korts daer nae hebben sy met Gustavus Adolfus Magnus Koninck van Sweden een verbont ghemaeckt / ende Sweedsche guarnisoenen in-ghenomen.

VVineta. VVineta is eertijts de rijcste eñ machtichste van alle de Zee-steden/ tusschen het Suin eñ het eylant Rugen ghelegen/ geweest : doch sy is verdestrueert ghworden van Conradus Koninck van Denemarcken / in't jaer 1030. Daer ontrent liggen noch meer steden/als Neugard, Lemburg, Stargard, Bergard, Camenez, Publin, Grifenburgh, ende aen de Zee / Colbergh, Camin, Collin, Sund, Pucx, Revecol, Lorensburg eñ Hechel.

Het Eylant Rugen. Voor Pomeren leyt het eylandt Rugen/tegens over Bard/ Straelsund/ Gripswalden eñ Wolgast. Dit Eylandt is eertijts veel grooter geweest/want het eertijdts soo nae aen het vaste landt was/datter maer een kleyn waterken tusschen beyden deur liep. Daer nae is door de Zee ende onweder soo veel landts daer afgespoelt/ dat het nu by na anderhalf myle daer af leyt. Het is lanck neghen eñ by nae seven Duytsche mylen breet: makende veel plaetskens dat by nae Eylanden zijn. Aldaer wast seer veel koorens/soo dat het ghelijck als een Schuer is van Straelsund/daer zijn oock seer veel Ganzen/die uytermatē groot zijn : doch Paerden/ Ossen/ Schapen zijn daer weynigh; Wolven/ Katten/ Muysen nerghens/ dan alleen eenige in Wittouw/ die men gelooft dat aldaer uyt de schepen die in de Haven ligghen/ofte van die schip-breuck geleden hebben/ zijn aenghekomen/eertijdts waren daer geen altoos. De Inwoonders heeten nae 't eylant Rugen, haer macht ende ghewelt kan men verstaen uyt den optocht ende inval / in Italien geschiet / onder het beleyt van Odarcus. Sy hebben sommighe op de Eylanden van de Noordt-zee / sommige in de Zee-steden van Pomeren eñ Lijfland/ontrent de Venedische inham ofte Zee/ gewoont; De Historien verhalen van eenē Crito, dat een machtich Vorst van Rugen was/ ten tydē van Svvantidorus Hertoch van Pomeren/wiens dochter Slavina hy getrouwt heeft ontrent het jaer onses Heeren 1100. Men sept oock dat hy over Holsteyn ende Ditmarsen geregeert/ ende Lubeck gebouwt heeft/ doch sijn doot is ellendich gheweest/ want als hy buckende door een lage deure soude gaen/so heeft hem eenen Deen't hooft af-gehouwen. In sijn plaets is gesuccedeert sijn eenighen Sone in't jaer 1106/de welcke syne Erfgenamen ghevolght hebben/tot VVartislaus toe/met welcke dat geslachte heeft opgehouden in't jaer 1225. Waer over het gebiet aen de Hertogen van Pomeren is verballen/ op die conditie nochtans / dat so wie van de Hertogen van Polen ofte de Vorsten van Rugen sonder kinderen quame te overlyden/ ooc het gebiet soude verliesen/ ende aen de langst-levende ofte syne wettelijcke Erfgenamen ghetransporteert werden. Want dese Vorsten niet alleen over dat Eylant en regeerden/maer hadden oock 't gebiedt over de steden Bard/Gzimm/Tribber/ die op het vaste landt gelegen waren/ ende dorsten den oorlogh met den Koninck van Denemarcken/ Hertoghen van Pomeren/ja selfs met die van Lubeck stoutmoedigh voeren. Eertijts laghen op dat Eylandt seer stercke eñ volck-rijcke steden / onder de welcke Arcon/ gheleghen op de West-kant van Wittou/wel de voornaemste is geweest. De voornaemste stadt van het gemelde Eylandt is hedensdaeghs Bergen/leggende by nae midden in't landt : de andere als Sagart / Wick/ Bingst/zijn klepnder ende van minder waerde. Het is soo volck-rijck / dat het 70000 mannen te Velde kan brenghen. Op Jasmund niet verre van 't Fort dat nu den Borghvval hiet / is een swarte Meer / die seer veel Visch in houdt / waer van dat men veel wonders schrijft / als men in Philippi Cluverij Germania Antiqua kan nae-sien. Alhier is brant-hout ghenoegh/ dat de Inwoonders uyt een bosschagie / ghenaemt Subbenitza, halen. Dit Woudt Subbenitza, is in haer tale te segghen / een grooten hoop hout ende afghehouwen boomen. Men vindt op dit Eylandt veel Edellupden / doch verschenden van middelen: dese vertrecken veeltijdts in vreemde landen/om zich in de studien/eñ andere in den oorlogh/te oefenen/op dat sy/ thuys komende/ door haer geleerthept eñ krijghservarenthept/ tot de regeeringe mochten geraken. De Lantlupden hebben hier oock goede saken/die wel eenigen tribupt ende lasten moeten dragen / maer niet te min vrije lupden zijn. De tael der Wenden eñ de Slavonische sprake hebben sy eertijts met die van Pomeren gemeen gehadt. Hare afgoderije is soo groot geweest/dat sy alderlaetst de Christelijcke Religie hebben aenghenomen/eñ dat eerst ten tyde van Caroli Magni Sone/Ludovicus Pius genaemt. Doch daer na zijn sy weder af-geballen/eñ hebben S. Vit, Patroon van het Corsejansche Cloostern Westphalen voor een Godt gheeert/ eñ hem den naem een wepnigh veranderende Svvantovit genaemt. Sy hebben oock tot syner eeren een beelt in de Kerck opghericht/ ende van het selve als van eenen Apollo tot Delphos oraculen eñ antwoorden ghebraeght: ende de vreemde Kooplupden die daer quamen/dwongen sy desen Afgodt van haer kostelijcste waeren te offeren. Tot syner eeren wierden ooc 300 Paerden gewept/ waer onder een wit van coleur was/ daer niemant als den oppersten Priester en reedt/ ende 't selve / als of het pet Goddelijckr konde beteeckenen/ gebruyckte. Dit Paert wierde smorgens vroegh moe gemaeckt/eñ dan met stof bespreyngt zijnde/al hygende de toesienders vertoont: want sy vastelijck gheloofden dat Svvantovit dit Paert tegens de Vyanden der Rugen ghebruyckt hadde.

De tael der Rugen.

Daer ligghen noch twee Eylanden by Pomeren/ waer van het eene dat naest aen Pomeren ghelegen is hiet Vsedom/daer de oude stadt/die nu alleen uyt haer ruinen kan bekent worden/heeft op ghelegen. Het andere hiet Wollin of Julin / daer op de stadt Wollin of Julin/ daer hier voren van verhaelt is / leyt. In dese Caerte kan men qualijc bemercken dat het Eylanden zijn/om dat sy soo dicht aen het vaste lant liggen/maer die daer wel op let / kan lichtelijck sien dat het water daer rondtom loopt.

Vsedom.

VVollin.

561 K 2al.

WBP Opole

Beschrijvinghe van 't
HERTOGHDOM POMEREN.

HEt Hertogdom Pomeren ſtreckt zich verre langs de Oost-zee henen/ eñ is vã haer eerſte Inwoonders de Wenden/ namelijck Pamorzi genaemt/ deſe hebben dit landt altijdt bewoont. Het is black ende effen/ met wepnigh bergen beſet / daer-en-boven vruchtbaer ende vol Beecken ende Fontepnen: daer zijn ſchoone Beemden/ ghenoechlijcke Wepden/ dicke Boſſchagien/ waer in men alderlep Wildt vint/ ende ſchoone Ackers te aenſchouwen. Want behalven het tamme Vee dat aldaer in overvloet is/ gheeft dit landt oock Honigh/ Boter/ Vlas/ Hennip ende andere waeren/ die van daer upt alle quartieren bp nae ghehaelt werden/ ende de Inwoonders ſeer verrijcken. De ſtrandt is aldaer ſoo vaſt ende ſeker/ datmen gheen vloeden van de Zee en heeft te vreeſen.

Vruchtbaerheyt.

Deelen.

Pomeren wordt verdeelt in Opper ende Neder ofte Hoogh ende Laegh Pomeren/ daer tuſſchen beyden loopt de Oder deur: Neder-Pomeren loopt nae het Oosten/ het verbat in zich de Wandalen ende Caſſubien/ Opper-Pomeren begrijpt het Hertogdom Stetin ende Wolgaſt.

Bard.

In beyde deſe deelen zijn ſeer vele fraeye Steden/ onder de welcke Bard niet een van de minſte is. Deſe/ ſeggen ſommighe dat van de Longobardis/ ende andere van de reviere Bartze/ die daer dicht bp langs in de Zee loopt/ ſijn naem heeft. Doch het kan wel zijn dat de Longobarden/ die bp de riviere Bartze ghewoont hebben/ den naem van de ghemelde riviere ghenomen hebben. Deſe Stadt is ghebouwt geworden/ ſoo ſommighe verhalen/ in het jaer nae de gheboorte Jeſu Chriſti 1079. welcke ſententie de Cantzelery van de Stadt oock klaer beveſtight. Op welcke tijdt men ſept/ dat de Longobarden treckende om het Eplandt Rughen in te nemen/ deſe Stadt op haer ſtrandt ghebouwt hebben/ alſoo die plaets tot de koophandel ſeer bequaem was. Sy is langhe onder het ghebiedt van den Hertogh van Wolgaſt/ eñ de voornaemſte Koopſtadt van die Contrepe geweeſt: Doch daer nae hebben de Hertogẽ van Stetin eñ Pomeren/ aen-gelockt door de gelegenthept van de plaets/ de ſelve met groote privilegien/ ende haer eyghen reſidents-plaetſe/ timmerende aldaer een ſeer heerlijck ende koſtelijck Caſteel/ met een groote Schole eñ Boeckdruckerije/ als oock een ſeer geneughlijcken Hof/ de welcke niet alleen met verſchepden bloemen/ krupden ende inlantſche vruchten/ maer oock met veel uptheemſche planten is bezaept ende beplant/ verſien. De Marckt is aldaer oock ſeer groot ende bequaem voor de Inwoonders eñ Koopluyden/ aldaer werden alle dingen noodigh tot het onderhoudt der menſchen verkocht. De Inwoonders zijn konſtige Ambachtſluyden eñ kloecke Negotianten. Het landt daer rontom gelegen/ is ſeer plaiſierigh ende vruchtbaer/ want daer zijn veel Fontepnen ende wateren daer de koopmanſchappẽ deur gevoert werdẽ/ met ſchoone wepen/ groote boomgaerdẽ/ dicke boſſchagien/ koſtelijck zaep-lant eñ ackers/ daer upt men beeſten/ hout/ vruchten/ taruwe/ viſch/ voghelen; item honigh/ was/ wol/ vellen/ leren eñ andere diergelijcke dingen in overvloet mach halen: ſoo dat met recht die Doorluchtige Hertoghen van Pomeren/ door ſoo veel goede dingen aen-gelockt zijnde/ haer Hof eñ woonplaets aldaer ghenomen hebben. Sy lept dry mylen van Straelſund/ van Roſtock ſeven/ ende oock ſoo veel mylen van Gripſwalde. Men kan van daer ſeer bequaem nae het eplandt Rugen ende andere eplanden van Denemarcken repſen. De middelen van Bard beſtaen in ghelt ende koophandel/ die ſy ſeer ſterck op Denemarcken/ Noorweghen/ Sweden/ ende andere plaetſen geluckighlijck dryven. Sy handelen oock op verre landen/ eñ koocken goet ſmakelijck bier/ dat ſy met goet profijt in andere ſteden gaen verkoopen.

De Hooft-ſtadt van Pomeren is Stetin/ ghelegen op een ſeer plaiſierige plaetſe aen den Oder/ eñ ſoo ſeer vermaert ende treffelijck/ dat de Hertogen in Pomeren van daer haer naem (namentlijck Hertogen van Stetin) trecken. Het is ſeker dat de Wenden/ het welcke een wreet wildt volck was/ hier eertijdts gewoont hebben/ ghelijck ſulckx van de Reliquien/ die men tot noch toe op de Dorpen kan ſien/ ende van haer oude Heerlijckhept niet anders als de naem behouden hebben/ kan gheoordeelt werden. Sommighe trecken den naem Stetin van ſekere volckeren upt Duytſlandt Sideni genaemt/ vã de welcke Ptolemæus verhaelt. De Chriſten Religie heeft daer begonnen in't jaer 1115/ door hulp van Otto Biſſchop van Bambergh/ als Wartiſlaus Hertogh met ſijn twee Sonen/ die het Biſdom tot Wollin ingeſtelt/ eñ de Kerck van S. Jacob te Stetin heeft laten bouwen/ voor-gingh. Deſe ſtadt is van alle dingen/ tot onderhoudt des menſchen levens van noode/ wel verſiẽ/ want daer koorẽ/ hout tot de kachelovens ende ſcheep-timmeringhe bequaem/ als oock rivieren met bequame viſſcherijen verſien/ in overvloet te vinden is. Den Oder is op verſchepden plaetſen met brugghen aldaer overlept; van de welcke eene ſtreckt nae de voor-ſtadt/ daer ſeer groote kooren-ſchueren eñ ſcheep-timmerwerven zijn/ alwaer daghelijckx groote ende klepne ſchepen/ bequaem om op de rivieren eñ ter zee te varen/ getimmert worden. De grootſte brug lept op den wegh nae Dantzich: men repſt van daer tegens ſtroom nae Franckfurt aen den Oder te ſcheep. De ſtadt is rondtom met wallen/ grachten/ pooten ende toorens wel verſien/ de figuere is bp nae vierkant. De voornaemſte Kercken zijn de Kerck van S. Maria, S. Nicolaes, S. Jacob eñ andere. De Marckten zijn verſchepden/ namentlijck de nieuwe Marckt/ de Warmoes-marckt/ de Paerde-marckt/ de Vis-marckt/ etc. Het Raedt-huys is dicht bp de Kerck van S. Niclaes op den nieuwe Marckt/ waer van rechte wegen deur alle de deelen van de ſtadt loopen. Het grootſte vercierſel is het Palleys ofte Princen Hof/ dat ſoo konſtigh eñ heerlijck gebouwt is/ als een Hof in Italien mach weſen. Philippus eñ Barnimus Hertoghen van Pomeren hebben aldaer oock een Gymnaſium illuſtre ofte hooge School geſticht/ eñ het ſelve met de inkomſten van de Kerck van S. Ottho ende S. Maria vereert/ over de ſelve zijn Curateuren bier van den Raet/ eñ dry Diaconen.

Stetin.

Hertoghen van Stetin.

De eerſte Hertogh van Stetin is gheweeſt Bugſlavus II. die geſtorven is in het jaer onſes Heeren 1222. Deſe heeft de Slaven ende Wenden overwonnen/ eñ haer tael/ manieren ende wetten verdelght/ ſtellende in haer plaets de Saxen. Ontrent het jaer 1313 heeft VVartiſlaus de IV. Hertogh van Pomeren/ Wolgaſt eñ Stetin van den Hertogh ende Keurvorſt van Brandenburgh Conradus de I. in-ghenomen/ weder verovert. De oneenigheden die tuſſchen Bugſlavus Hertogh van Pomeren/ ende Albertus Marck-graef van Brandenburgh/ om het Hertoghdom Stetin zijn geweeſt/ ende op wat conditien die zijn ter neder gelept/ kan men bp de Hiſtori-ſchrypers ghenoeghſaem leſen. Stetin is oock een van de voornaemſte Hanzee-ſteden/ eñ of de Vorſt wel binnen de ſtadt woont/ ſo en is even wel haer vryhept niet te min. De reformatie van de Religie heeft aldaer in-geſtelt eenen Paulus a Rhoda, die aldaer van Martinus Luther, als Bugſlaus Hertogh was/ is af-geſonden. Guſtavus Adolphus Magnus heeft hier in het jaer 1631 met ſyn leger in Duytſlandt treckende/ eerſt zich van deſe ſtadt/ nae Straelſund/ verſekert.

In het Hertoghdom Wolgaſt ofte Barden is noch een vermaerde/ ende van alle geleerthept eñ beleefthept verſiene ſtadt/ Gripſvvald ghenaemt/ de welcke ghebouwt is in't jaer onſes Heeren 1546. Item VVollin, 't welcke eertijts een ſtadt der Wenden/ eñ de grootſte koop-ſtadt van gantſch Europa is geweeſt/ want aldaer de Ruſſen/ Deenen/ Saxen/ Sarmatẽ/ Sweden

Gripſvvald.

PABLIEKE
D-79/6
1800/A56
Publicke Jansson